

Murat Orkun Selçuk¹*Politik Risk Çalışmaları Merkezi Direktörü***ORTADOĞU'DA KÜÇÜK DEVLET OLMAK: ÜRDÜN'ÜN DURUMU****DEĞERLENDİRME NOTU**

Ortadoğu, bölgedeki hemen hemen her ülke için ayakta kalmanın son derece zor olduğu bir coğrafya; adeta dünyanın tekinsiz mahallesi. Ülkeler arası çatışmalar, ülke içi gruplar arasındaki mücadeleler, rejim değişiklikleri, işgaller ve terör eylemleri, Ortadoğu'ya ilişkin haberlerde sıklıkla ve düzenli olarak karşılaşılan hususlar. Özellikle son dönemde, İran'ın bölgesel sisteminin çöküş sürecine girmesi, Trump yönetiminin bölgede attığı radikal adımlar, İsrail'in genişleyen faaliyetleri gibi gelişmeler Ortadoğu'nun yapısal dinamiklerinin değişmekte olduğunu gösteriyor.

Bu koşullar altında, bölgesel güçler dahi sürekli tehdit algısı içindeyken küçük ülkelerin hayatta kalabilmek için esnek stratejiler ve taktik hamleler geliştirmek zorunda kaldığını söylemek yanlış olmaz.

Bu kapsamda Ürdün, üzerinde durulması gereken dikkat çekici bir ülke olarak öne çıkıyor. Kuruluşundan bu yana zorlu bir coğrafyada varlığını sürdürmeye çalışan Ürdün, özellikle bölgede radikal değişimlerin yaşandığı bugünlerde, kendisinden çok daha büyük birçok ülkeye kıyasla daha iyi bir sınav veriyor.

Bölgedeki küçük bir ülkenin yaklaşım ve stratejilerini değerlendirebilmek için öncelikle "küçük devlet" kavramını ele almakta fayda var. Ardından, çeşitli ölçütler çerçevesinde küçük olarak kabul edilen İsrail ve Katar gibi ülkelerin durumu ile Ürdün'ün bu ülkelerden hangi yönleriyle ayrıştığı incelendiğinde, Ortadoğu'ya ilişkin önemli ve aydınlatıcı sonuçlara ulaşmak mümkün.

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1504>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

“Küçük Devlet” Kavramı

Akademik çevreler, küçük devletin ne olduğunu ya da ne olması gerektiğini çok uzun yıllardır tartışıyor ancak hâlâ buna doyurucu bir cevap bulunmuş değil. Dönem dönem tanımlar ve kriterler değişiyor; Soğuk Savaş sürecinde farklı yaklaşımlar sergilenirken 90'lı yıllar başka tanımlar getirebiliyor. Ancak kesin olan husus şu: Halen üzerinde genel olarak uzlaşılmış bir tanım ya da yaklaşım olmasa da kavram sıklıkla kullanılıyor.

Küçük devlet kavramının, 1966'da dönemin BM Genel Sekreteri U Thant'ın “yüzölçümü, nüfus, ekonomik kaynaklar açısından istisnai derecede küçük ülkeler”den bahsetmesi ile ortaya çıktığı ifade ediliyor (Gabriel, t.y.). Genel olarak bakıldığında, tanımlama çabalarının objektif ya da subjektif kriterler kullanılarak yapılması veya bunların bir karışımının kullanılması şeklinde farklı eğilimler söz konusu.

Objektif yaklaşımda kullanılan kriterlerin, ağırlıklı olarak nüfus, yüzölçümü, ekonomi ve askeri güç olduğu görülüyor ancak eşiklerin ne olması gerektiği konusunda bir fikir birliği yok. Nüfus açısından bakacak olursak Dünya Bankası ve İngiliz “Commonwealth” 1,5 milyonluk bir eşik belirlemişken (fakat bu eşiğin üstünde nüfusa sahip olan kimi ülkelerin de aslında “küçük” olduğunu ifade etmişken) (World Bank & The Commonwealth, 2025), çeşitli akademisyenlerin bu çıtaı 30 milyona kadar çekebildikleri görülüyor (Rodeman, 2018).

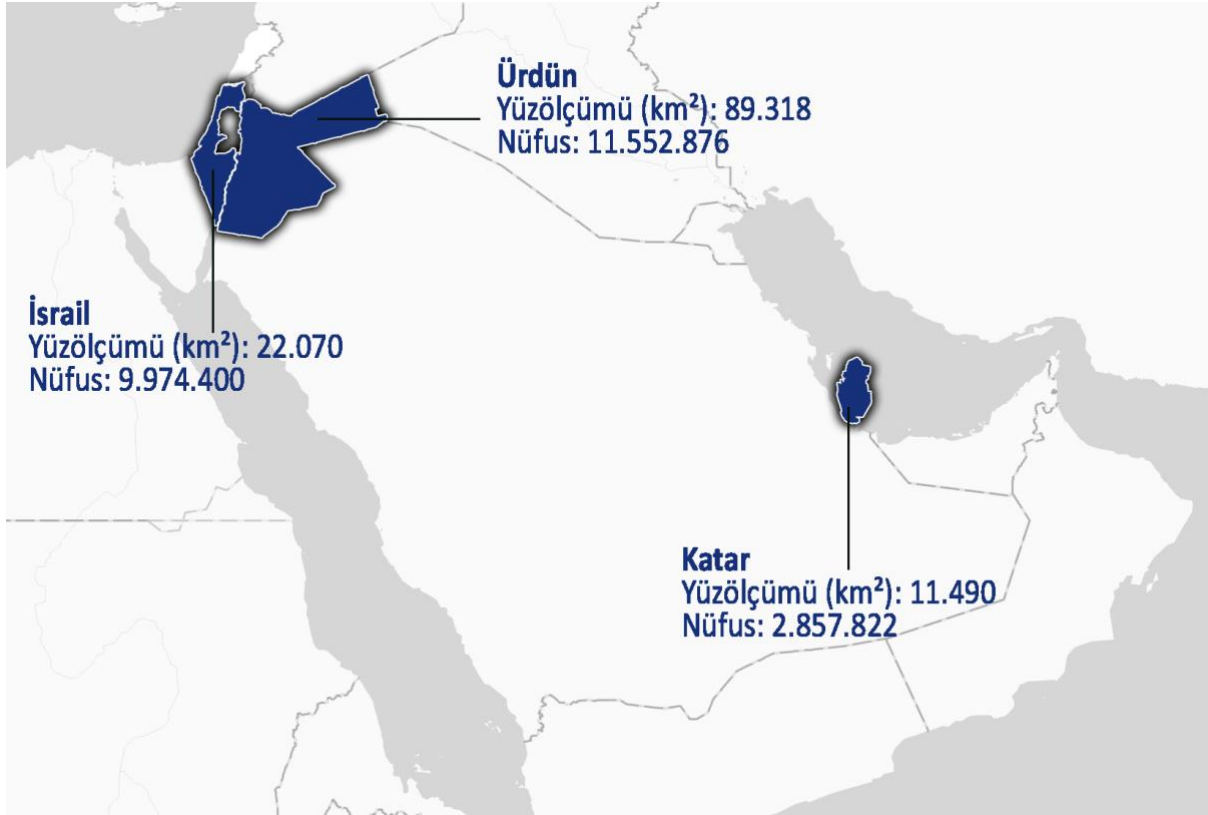
Küçük devlet kavramı, tanımlanması oldukça karmaşık bir olgu olup akademik literatürde tespit edilmesi neredeyse imkansız ölçütlerin ortaya konmasına yol açabiliyor. Modern uluslararası sistemde büyüklüğü tespit etmek için kurulacak çerçevenin “... sabit boyutlar (nüfus ve yüzölçümü), egemenlik boyutu (ülkenin içi işlerini ve sınırlarını kontrol ve tanınma derecesi), siyasi boyut (askeri ve idari kabiliyetler, ülke içi uyum ve dış politika konusunda konsensüs), ekonomik boyut (GSYİH, pazar büyüklüğü ve gelişmişliği), algı boyutu (bir ülkenin iç ve dış aktörler tarafından nasıl algılandığı) ve tercih boyutu (yurt içi elitlerin, ülkenin uluslararası sistemdeki rolüne ilişkin fikirleri, hırsları ve öncelikleri)” unsurlarını içermesini öneren çalışmalar var (Thorhalsson, 2017). Sağlıklı bir tanımlama yapabilmek için bu soruların cevaplanmasının gerektiğini düşünmek doğru bir yaklaşım olabilir. Öte yandan bu soruların tamamının nesnel şekilde yanıtlanması ve çerçevenin standardize şekilde çizilmesi neredeyse mümkün değil.

Akademik standardizasyon konusunda deyim yerindeyse “çaresiz” kaldığı bu durumda, evrensel olarak uygulanabilir kriterler peşinde koşmanın çok da anlamlı olmadığını, küçüklük kavramının şartlara göre değişeceğini ve “küçüklükten ne anladığımıza” bağlı olacağını ifade etmek yanlış olmayacaktır (Theys, 2022). İlginç şekilde günümüzde özellikle Ortadoğu'daki devletler için en geçerli tanımlamanın, Robert Keohane'in 1969'da Soğuk Savaş koşullarında yazdığı makalesinde yer aldığı söylenebilir.

Bu makalede Keohane, küçüklük ya da büyüklük kavramının, bir ülkenin oynadığı “sistemsel role” bağlı olduğunu söylüyor. En yukarıda, içinde bulunduğu sistemin yapısını belirleyen devletler yer alırken sonrasında sistemi etkileyebilen devletler geliyor. Küçük devletler ise sistem üzerinde önemli fark yaratamayan devletler olarak tanımlanıyor. Bu devletler için dış politika, gerçekliği şekillendirmek değil, gerçekliğe ayak uydurmak anlamına geliyor (Keohane, 1969). Özellikle Ortadoğu ve Ürdün özelinde düşünüldüğünde uygun bir yaklaşım.

İsrail ve Katar örnekleri

Çerçeve bu şekilde çizilince İsrail ve Katar, ilgi çekici örnekler olarak öne çıkıyorlar. Nüfus ve yüzölçümü olarak bakıldığında her ikisi de aslında Ürdün'den küçük, fakat bölgesel ve hatta uluslararası sistem üzerindeki etkileri çok farklı boyutta.

Kaynak: Dünya Bankası, Sercan Sevgili Görselleştirmesi

İsrail, aslında birçok metriğe göre küçük bir devlet olarak değerlendirilebilir. Nüfus ve yüzölçümünün yanı sıra, doğal kaynaklar bakımından da zengin bir ülke değil. 2010'lu yıllardan itibaren kendi ihtiyacının üzerinde doğal gaz rezervlerine sahip olsa da (World Bank, 2025), petrol kaynakları bulunmamakta; doğal su kaynakları da sınırlı düzeyde.

Topraklarının sadece %14-17'lik bir bölümü tarıma elverişli olan ülke, kurulduğu 1948'den bugüne kadar neredeyse sürekli bir çatışma ortamının içerisinde.

Tüm bu özelliklerine rağmen İsrail'e "küçük" bir ülke olarak atıfta bulunulması neredeyse görülmemiş bir durum. Bunun temel nedeni ise yukarıda da değinildiği üzere yarattığı sistemsel etki ve kendisini konumlandırma biçimi. Yıllar içinde ABD yardımlarıyla desteklenen iddialı büyüme stratejisi ve yüksek teknolojiyi temel alan yoğun katma değerli ürünlere odaklanan dinamik ekonomik yapı, İsrail'in coğrafi ve demografik sınırlamaları aşmasında belirleyici bir rol üstleniyor.

Yapay zekâ modeli kullanılarak İsrail'e ilişkin internet genelindeki arama hacimleri, haber başlıkları, sosyal medya etiketleri ve akademik referanslar tarandığında ortaya çıkan "kelime bulutu" şu şekilde (Gemini, 2026):

İsrail Kelime Bulutu

Sercan Sevgili Görselleştirmesi

Dikkat edilirse kelime bulutunun ağırlıklı yapısı son derece agresif ve çatışma odaklı unsurlardan oluşuyor; herhangi bir yumuşak ya da zayıflık anlamı taşıyan kelime içermiyor. Statüsü itibarıyla dünyanın belki de en sorunlu şehri olarak nitelendirilen Kudüs, buluttaki en büyük kelime olarak göze çarpıyor. Diğer ifadelerin neredeyse tamamı ise siyasi, ekonomik ya da askerî güç algısını çağrıştıran nitelikte.

Nitekim günümüzde bölgede, İsrail ile-saldırıya uğramadıkça, hatta bazen saldırıya uğrasa dahi doğrudan çatışmayı göze alabilecek bir devletin bulunmadığı söylenebilir. İsrail'in kuruluşunu izleyen ilk 25 yılda çeşitli Arap devletleriyle yaşanan çatışmalar, zamanla yerini ağırlıklı olarak İran bağlantılı bazı grupların saldırılarına bıraktı. Geline aşamada ise bu grupların da etkinliklerini büyük ölçüde yitirdikleri değerlendiriliyor.

Özetle İsrail, fiziki ölçeğinin ötesinde bir etki yaratarak bölgesel sistemi şekillendiren bir siyasi ve askeri güç; başka bir ifadeyle "hard power" konumunu pekiştirmiş durumda.

Katar da boyutlarından beklenmeyecek bir sistemik etki yaratıyor, ancak bu etki, farklı alanlarda, farklı biçimde tezahür ediyor. Zaman zaman "bir dev gibi yumruk atan Pigme" olarak nitelenen Katar (The Economist, 2011), uluslararası arenada İsrail'in aksine yumuşak güç olarak büyük izler bırakıyor.

Katar'ın bu duruma gelmesi görece kısa bir sürede gerçekleşti. Ekonomik büyüme, bu süreçte belirleyici faktör oldu. Doğal gaz üretimi ve ihracatı sayesinde 1995'ten itibaren dünyada örneği görülmemiş şekilde olağanüstü bir büyüme gösteren Katar'da GSYİH, 2000'de 20 milyar doların altındayken 2022'de 235 milyar dolara yükseldi (World Bank, 2025).

Katar, bu ekonomik gücü uluslararası arenada söz sahibi olmak için kullandı; El Cezire haber kanalı aracılığıyla Arap Baharı ayaklanmaları sırasında hem uluslararası hem de yerel düzeyde kamuoyu oluşumunda önemli bir rol oynadı. Yine aynı dönemde Katar, farklı ülkelerdeki muhalif gruplara yönelik destek ve yönlendirme faaliyetlerinde bulundu. Bununla birlikte diplomatik arabuluculuk alanında da kendisini bir marka haline getirmeyi hedefledi ve bu doğrultuda ABD, İsrail ve İran'ın da dahil olduğu çeşitli süreçlerde kolaylaştırıcı roller üstlendi. 2022 FIFA Dünya Kupası'na ev sahipliği yapması, Katar Havayollarını küresel havacılıkta altın standart haline getirmesi ve Paris Saint-Germain gibi dünya devi bir futbol kulübünü satın alması da Katar'ın görünürlüğünü belirgin biçimde artırdı.

Katar Kelime Bulutu (Gemini, 2026).

Sercan Sevgili Görselleştirmesi

Katar'a ilişkin internet genelinde oluşan kelime bulutu incelendiğinde, yeraltı kaynaklarına dayalı hızlı ekonomik büyümenin kısa sürede dev bir "yumuşak güç"e dönüşürdüğüne işaret eden unsurlar açık şekilde görülebiliyor. Savunma boyutu ise deyim yerindeyse "outsource" edilmiş durumda. Bu alanda "ana yüklenici" El Udeyd Üssü'nde yaklaşık 10 bin askeri personeliyle ABD olurken 2017'de diğer Körfez ülkeleriyle yaşanan sorunlu süreçte ABD'nin tarafsız kalması, Katar'ı savunma alanında tedarikçi çeşitlendirmesine yöneltti. Bu çerçevede Türkiye de Katar'a askeri desteğini artırdı ve Doha'daki Türk-Katar Birleşik Merkez Komutanlığı ile ortaklığın kapsamı ve derinliği genişledi.

Bu verilere bakıldığında İsrail ve Katar'ın, bazı ölçütlere göre küçük sayılabilirler de, bölgesel ve hatta kimi alanlarda küresel düzeyde yarattıkları sistemsel etkiler ile kendi özgün niteliklerine dayanan sert ya da yumuşak oyun kurucu rolleri sayesinde "küçük devlet" olmadıkları söylenebilir.

Hakiki küçük devlet örneği: Ürdün

İsrail ve Katar'ın aksine Ürdün, neredeyse her anlamda küçük devlet emareleri gösteriyor. Nüfus ve yüzölçümünün yanı sıra doğal kaynakları da son derece kısıtlı. Bölgedeki birçok komşusunun aksine petrol ve doğal gaz kaynaklarından yoksun. Buna ek olarak kronik su kıtlığı çekiyor ve yüzölçümünün sadece %6'sını oluşturan ekilebilir tarım arazileri çok yetersiz kalıyor (Ponižilová, 2015).

Doğal kaynak eksikliği ve küçük bir iç pazara sahip olduğu gerçeği, Ürdün'ü dış yardımlara bağımlı bir "rantiye" devlete dönüştürüyor.

Dış yardımların çoğunlukla ABD ve Körfez Ülkeleri kaynaklı olduğu görülüyor. ABD'nin 1950'lerden bu yana Ürdün'e yaptığı yardımlar yaklaşık 34 milyar dolar seviyesinde (Congress.gov, 2026). Körfez ülkelerinin ise özellikle 1980'lerden başlayarak Ürdün'e toplamda 30 milyar dolara yakın yardım yaptığı, ayrıca piyasa fiyatının çok altında ya da tamamen bedelsiz olarak petrol gönderdikleri belirtiliyor. Buna AB yardımları ile Dünya Bankası ya da IMF'den gelen fonlar da eklendiğinde Ürdün'ün neredeyse tamamen yurt dışından gelen fonlarla ayakta durduğu görülüyor.

Diğer taraftan Ürdün, coğrafi konum açısından da talihsiz bir durumda. İsrail, Suriye, Irak ve Suudi Arabistan gibi tarihsel olarak kendinden askeri ve ekonomik anlamda çok daha güçlü ve

agresif komşuların arasına sıkışıp kalmış bir halde. İsrail ve Arap dünyası arasında bir tampon ülke olarak var olma savaşı veriyor.

Özellikle İsrail ve Batı Şeria ile komşuluğu, iç istikrar açısından da potansiyel tehlikeler barındırıyor. İsrail'in kurulduğu 1948'deki Arap-İsrail savaşından itibaren Ürdün, İsrail ile Arap dünyası arasındaki her çatışmada Filistinli mültecilerin sığındığı bir liman oldu. Ayrıca 1967'ye kadar Batı Şeria'yı kontrol eden Ürdün, bu topraklardan çekilince birçok Filistinli Ürdün'e geldi ve vatandaş oldu (Tsourapas & Verduijn, 2020). Resmi olarak açıklanmış bir rakam bulunmamakla birlikte hâlihazırda Ürdün'ün nüfusunun yarısından fazlasının Filistin kökenli olduğu düşünülüyor (ecoi.net, 2024). Bu durum ister istemez toplum içinde, Batı Şerialılar (Filistin Kökenli Ürdünlüler) ve Doğu Şerialılar (Ürdün kökenli Ürdünlüler) şeklinde bir ayırım oluşmasına neden oluyor.

Tüm bunlar yetmezmiş gibi komşu ülkelerdeki çatışmalar her seferinde, zaten stres altında olan Ürdün ekonomisi ve toplumsal yapı üzerinde büyük bir mülteci yükü oluşmasına yol açıyor.

Kısacası Ürdün'ün hemen hemen her konuda küçük bir devlet olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nitekim, internet genelinde tarama yoluyla Ürdün için oluşturulan kelime bulutu da bu durumu teyit ediyor.

Ürdün Kelime Bulutu (Gemini, 2026)

Sercan Sevgili Görselleştirmesi

Kelime bulutunda öne çıkan kavramların, ağırlıklı olarak ya turistik-magazinel nitelikler taşıdığı ya da olumsuzluk ve güçsüzlük imajını çağrıştırdığı görülüyor. Tipik olarak küçük ve iddiasız, sistemi 'şekillendirmek'ten ziyade gelişmelere 'maruz kalan' bir ülke imajının öne çıktığı söylenebilir.

Ürdün nasıl hayatta kalıyor?

Düşmanca bir coğrafyada, ciddi kaynak yetersizlikleri altında, iç ve dış risk unsurlarını yöneterek görece istikrarlı bir yapıyı uzun yıllar boyunca sürdürebilmek, başlı başına bir başarı hikayesi. Zira toplumsal yapı, iç savaşa neden olabilecek riskler barındırırken bölgesel koşullar da dış müdahale ve istila girişimlerinin şaşırtıcı olmayabileceğini gösteriyor.

Ülke içindeki dinamiklere bakıldığında kraliyetin ana güç odağının yerel kabileler (Doğu Şerialılar) olduğu görülüyor. Resmi olarak böyle olmasa da fiiliyatta askeri ve diğer güvenlik güçleri neredeyse tamamen, devlet kurumları ise büyük ölçüde Doğu Şerialılardan oluşuyor. Özel sektör ise Filistinlilerin ağırlıklı olduğu bir yapıya sahip. Böylece her alanda olmasa dahi onların da toplumsal sisteme entegrasyonu bir şekilde sağlanıyor (El Muhtaseb, 2013).

Siyasi arenada ise İslami tandanslı unsurların ve kabilelerin yer almasına izin veriliyor. Son dönemde kısıtlansa da Müslüman Kardeşler'in belli oranda faaliyet göstermesine müsaade ediliyor. Böylelikle halkın kontrollü bir siyasi ortamda kendini sınırlı da olsa ifade etmesi mümkün oluyor (Barari, 2015).

Ayrıca Kral, herhangi bir gösteri vb. hoşnutsuzluk durumunda hemen Hükümet'i görevden alıyor ve göstericilere yönelik aşırı güç kullanımına izin vermiyor; çoğunlukla da belli sınırlar içinde reform adımları atılıyor. Böylelikle halkın söylemlerine sınırlı da olsa kulak verildiği duygusu yerleşiyor. Tüm bunlara ilaveten dış yardımlar sayesinde ekonomi de işlerliğini koruduğu için ciddi toplumsal kırılmalar yaşanmıyor.

Dış politikada ise Ürdün son derece dinamik bir resim çiziyor. Stratejik yaklaşımı belli: Kendini net bir şekilde ABD başta olmak üzere batılı devletlerin yanında konumlandırıyor; ancak taktiksel anlamda zaman zaman farklı ve son derece kıvrak hamleler yapabiliyor.

Her şeyden önce Ürdün, İsrail ile bölgedeki Arap devletler arasında bir "tampon" olma rolünü kabullenmiş durumda ve böylelikle ABD ve İsrail dış politikası için hayati bir unsur olma statüsünü taşıyor. Bu sayede 1996'da "NATO Üyesi Olmayan Önemli Müttefik (Major Non-NATO Ally)" statüsü kazanarak ABD'den gelişmiş silah sistemleri ve askeri yardım alabilen bir konuma geldi (Yitzhak, 2025). Ayrıca IŞİD ve El Kaide gibi terör örgütlerine karşı küresel savaşta Batı ülkeleri için kritik bir istihbarat ve operasyon üssü olması nedeniyle de büyük önem taşıyor.

Bununla birlikte, Kral Abdullah'ın da 2002'de vurguladığı "Önce Ürdün" yaklaşımı, dış politikada kendini gösteriyor (Köprülü, 2021). Örneğin 1991'deki Kuveyt krizi sırasında Ürdün, Irak'a karşı ABD koalisyonuna katılmayı reddetmişti (Sasley, 2002). Suriye'de başlayan iç gerginliklerden sonra Esad rejimine karşı kurulan koalisyonla ilk katılanlardan biriyken Beşar Esad'ın süreçte beklenenden dayanıklı çıkması sonucunda Suriye ile ilişkileri normalleştiren ilk ülkelerden biri yine Ürdün oldu.

Ürdün ayrıca, barışçı (ve mümkünse arabulucu) rolünü sıklıkla vurguluyor. İsrail, Suriye, Irak ve Suudi Arabistan gibi gerçekten zorlu bir çeşitlilik gösteren komşularıyla sorun yaşamaktan her zaman kaçınıyor. Tüm bunlara ilave olarak Birleşmiş Milletler Barış Gücü misyonlarına sürekli ve aktif katılım sağlayarak uluslararası prestijini artırıyor ve "barışa bağlılık" imajının altını çiziyor (Ponížilová, 2015).

Sonuç: Hangisi daha iyi?

Kabul edilmesi gereken önemli bir gerçek var: Ortadoğu'da küçük devlet olmak, örneğin Avrupa'da küçük devlet olmaya ya da minik bir ada devleti olmaya benzemiyor.

Yukarıdaki hususlar dikkate alındığında Ürdün'ün felsefesinin "hedef olmamak" üzerine kurulu olduğu görülüyor. Mümkün mertebe düşük profil çizerek gelişmeler doğrultusunda ve dinamik bir şekilde kendini doğru konumlandırmanın, Ürdün'ü iç ve dış istikrarı koruma konusunda başarılı sayılabilecek bir duruma getirdiği söylenebilir.

Bu strateji, Ürdün'e iç ve dış çalkantılara karşı dayanıklılık sağlıyor. Arap Baharı sırasında tüm bölge radikal değişiklikler geçirirken ve hatta iç savaş yaşarken Ürdün, istikrarını korudu ve bu çalkantılı coğrafyada (Suriye'nin 1970'teki başarısız girişimi sayılmazsa) istila tehlikesi yaşamadı.

Madalyonun diğer yüzüne bakacak olursak yukarıdaki örneklerden askeri bir dev olan İsrail, yıllardır hem devlet dışı aktörlerin hem de devletlerinin düzenli/düzensiz saldırılarına maruz kalıyor. Kendini yumuşak güç olarak konumlandıran Katar dahi, örneğine zor rastlanacak bir şekilde hem İran hem İsrail tarafından iki buçuk ay gibi kısa bir süre içinde vuruldu (23 Haziran – 7 Eylül 2025).

Ortadoğu'da uzun vadede yaşanacakları öngörmek hiçbir zaman çok kolay olmadı. Bununla birlikte düşük profilli ancak dinamik politikası ile adeta zor coğrafyalarda küçük devlet yönetme dersi veren Ürdün'ün, mevcut politikasını koruyabilmesi halinde bölgedeki gelişmelere karşı dirençli yapısını sürdüreceği söylenebilir.

Kaynakça

Abu Rashid, M. (2020). Jordan and the Middle Eastern Arab role in the Eastern Mediterranean. M. Tanchum (Ed.), *Eastern Mediterranean in uncharted waters: Perspectives on emerging geopolitical realities*. Konrad Adenauer Stiftung.

Alkhawaldeh, A., Alakash, M. A. N., Akho-Rashida, H. A. M., Al Wahshat, Z. M., ve Saleh, B. I. M. (2017). The role of the geopolitical position of the Hashemite Kingdom of Jordan towards American foreign policy from 1990 to 2017. *Journal of Social Sciences (COES&RJ-JSS)*, 6(4), 735–747.

Al Shalabi, J. (2022). *Jordan: An uneasy stability*. IEMed Mediterranean Yearbook.

Al-Qadi, N., ve Lozi, B. (2017). The impact of Middle East conflict on the Jordanian economy. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 7(7), 652–667.

Barari, H. (2015). Reform and the dynamics of in/stability in Jordan during the Arab uprisings. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 20(4), 73–96.

Chowdhury, I. A. (2012). *Small states in UN system: Constraints, concerns, and contributions* (ISAS Working Paper No. 160). Institute of South Asian Studies, National University of Singapore.

Csicsmann, L. (2022). The role of external factors in regime stability and resilience-building in the multipolar Middle Eastern region: The experience of the Hashemite Kingdom of Jordan. *The Journal of the Middle East and Africa*, 13(2), 145–162.

Efremova, K. (2019). Small states in great power politics: Understanding the “buffer effect.” *Central European Journal of International and Security Studies*, 13(1), 100–121.

El Muhtaseb, L. (2013). *Jordan's East Banker-Palestinian schism* (Executive Summary). Norwegian Peacebuilding Resource Centre (NOREF).

Gabriel, T. (t.y.). *Defining small states: The perpetual inquest*. INRL 6003: Small States in the Global System.

Gibert, M. V., & Grzelczyk, V. (2016). Non-Western small states: Activists or survivors? *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 1(1), 1–8.

- Hamid, S., & Freer, C. (2011). *How stable is Jordan? King Abdullah's half-hearted reforms and the challenge of the Arab Spring* (Policy Briefing). Brookings Doha Center.
- Israel Genebank. (1995). *Israel: Country report to the FAO international technical conference on plant genetic resources (Leipzig 1996)*. FAO.
- Kabbani, N. (2025). *Accelerating the economic transition of Qatar* (Policy Research Report No. 57). Economic Research Forum.
- Keohane, R. O. (1969). Lilliputians' dilemmas: Small states in international politics. *International Organization*, 23(2), 291–310.
- Konrad-Adenauer-Stiftung & Center for Strategic Studies. (2022). *Jordan's approach to Syria: Interests and policy options* (Working Papers). KAS Foundation Office Jordan.
- Köprülü, N. (2021). 25 years of Jordan-Israel peace-making: From 'warm peace' to 'cold peace'?. *Middle Eastern Studies*, 57(3), 456–468.
- Köprülü, N., & Al-Ghrouf, F. (2024). *Jordan's stability and regime survival amid the war on Palestinians*. Middle East Council on Global Affairs.
- Kurečić, P., Kozina, G., ve Kokotović, f. (2017). Revisiting the definition of small state through the use of relational and quantitative criteria. *19th International Scientific Conference on Economic and Social Development – Book of Proceedings* içinde (ss. 125–139).
- Lorenzini, F. M., & Ziabari, K. (2025). *Caught in the crossfire: Jordan's balancing act in the Iran-Israel conflict*. The Cairo Review of Global Affairs.
- Lutmar, C. (2022). Perspective chapter: Small states – A new research agenda. B. J. C. McKercher (Ed.), *International relations – Emerging debates, enduring questions, and contending voices*.
- Maass, M. (2009). The elusive definition of the small state. *International Politics*, 46(1), 65–83.
- Meddeb, H., ve Adraoui, M. A. (2025). *The tragedy of Middle Eastern politics*. Malcolm H. Kerr Carnegie Middle East Center.
- Naier, T. (2021). Qatar soft power: From rising to the crisis. *International Journal of Business and Applied Social Science*, 7(5), 1–11.
- Paterson, W. E. (1969). Small states in international politics. *Cooperation and Conflict*, 4(2), 119–123.
- Ponížilová, M. (2015). *The regional policy and power capabilities of Jordan as a small state* [Doktora tezi, West Bohemia Üniversitesi]. ResearchGate.
- Radoman, J. (2018). Small states in world politics: State of the art. *Journal of Regional Security*, 13(2), 179–200.
- Ryan, C. R. (2004). "Jordan First": Jordan's inter-Arab relations and foreign policy under King Abdullah II. *Arab Studies Quarterly*, 26(3), 43–62.
- Ryan, C. R. (2014). Jordanian foreign policy and the Arab Spring. *Middle East Policy*, 21(1), 144–153.

- Sasley, B. E. (2002). Changes and continuities in Jordanian foreign policy. *Middle East Review of International Affairs*, 6(1).
- Sharp, J. M. (2023). *Jordan: Background and U.S. relations* (CRS Report No. RL33222). Congressional Research Service.
- Steinsson, S., & Thorhallsson, B. (2017). Small state foreign policy. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press.
- Theys, S. (2022). Small states reconsidered: Small is what we make of it. *Journal of International Affairs*, 74(2), 263–274.
- Tsourapas, G., & Verduijn, S. (2020). *Country fiche: Jordan*. Danish Refugee Council/Mixed Migration Centre.
- Yitzhak, R. (2025). Jordan's strategic alliance with the West to protect the Hashemite regime. *Alternatives: Global, Local, Political*, 50(3), 543–558.
- Youvan, D. C. (2024). *Jordan's evolving role in Middle Eastern conflicts: From ancient civilizations to modern diplomacy*. Yayımlanmamış çalışma.
- World Bank. (2025). *Small States Newsletter* (Issue 2).